

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ПІЛЬГОВОГО БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Герасимчук В.Г., д.е.н., професор, професор кафедри міжнародної економіки,
Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ
E-mail: gerasymchuk.vh@gmail.com

Андрос С.В., д.е.н, доцент, провідний науковий співробітник
відділу фінансово-кредитної та податкової політики,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ
E-mail: andros.sv@ukr.net

Роль сільського господарства безупинно зростає як у національному, так й у міжнародному масштабі. Агропромисловий комплекс забезпечує близько 10% ВВП та 40% валютної експортної виручки. У цій галузі формується близько 10,8% валової доданої вартості. Агросектор відіграє ключову роль у забезпеченні добробуту майже 13 млн сільських жителів, що лише доводить масштаби впливу на розвиток економіки. Це зумовлено також необхідністю забезпечення продовольчої безпеки в умовах підвищення світових цін на продовольство, на тлі постійно зростаючого попиту на сільськогосподарську продукцію при об'єктивному скороченні ресурсів для її виробництва.

Функціонування АПК пов'язано з високими ризиками, властивими галузі. Це залежність від природно-кліматичних умов, тривалий відтворювальний цикл, низька прибутковість сільгоспвиробництва, закредитованість товаровиробників, їх недостатня державна підтримка (порівняно зі США та країнами ЄС), ціновий диспаритет сільського господарства та обслуговуючих його галузей, значна потреба у короткострокових та довгострокових ресурсах.

Відтворювальна діяльність сільськогосподарських підприємств має безперервний характер і ставить проблему формування джерел фінансування виробничої діяльності на перший план. У питаннях формування відповідного виробничого потенціалу аграрних товаровиробників, підтримки безперервності відтворювального процесу та забезпечення ефективності інвестиційних проєктів у сільському господарстві велике значення приділяється банківському кредитуванню.

Використання ефективного механізму пільгового кредитування у аграрній сфері сприяє вирішенню проблеми фінансового забезпечення сільгосптоваровиробників. Одним із ключових факторів динамічного розвитку сільського господарства в умовах воєнного стану є підвищення доступності кредитних ресурсів. Аналіз участі банків у фінансуванні виробництва підводить до тези, згідно з якою на тлі високих темпів зростання банківського сектора порівняно з економікою загалом позначилася тенденція щодо активізації виконання банками функцій фінансового посередництва.

З ініціативи Президента України Володимира Зеленського в країні почала діяти державна кредитна програма «Доступні кредити 5-7-9%», адмініструє яку Рада Фонду розвитку підприємництва (ФРП). Завдяки ній малому агробізнесу стали доступні дешеві позики, оскільки різницю між пільговою та ринковою ставкою банку, включеної до програми, компенсує держава через ФРП.

Програма 5-7-9% – одна з найбільш амбітних інвестиційних ідей української влади останніх років. Мета – збільшення обсягів виробництва, посилення експорту, імпортозаміщення, енергоефективність, впровадження інновацій, а також сприяння створенню нових робочих місць та як наслідок – повернення трудових мігрантів в Україну. Запускаючи «інвестиційні» кредити для МСБ на початку дії програми мало хто припускав, що пандемія коронавірусу та її наслідки у вигляді локдаунів та економічних криз внесуть трансформації до задуму програми. Нині це ще й один із головних антикризових інструментів, на які може розраховувати український агробізнес. Саме антикризова частина стала драйвером вказаної програми.

Програма працює у трьох напрямках. Перший – фінансування бізнесу, що створює нові робочі місця. Підприємець або компанія можуть взяти гроші на інвестиційні цілі або на поповнення оборотних коштів, необхідних для реалізації інвестиційного проєкту. Для бізнесу із річним оборотом до 50 млн грн базова ставка становить 7% річних, для компаній, які мають оборот, що перевищує 50 млн грн – 9% річних. За працевлаштування кожного нового співробітника позичальник отримує «знижку» до ставки у розмірі 0,5 п. п. Проте ставка не опуститься нижче 5% річних, навіть якщо взяти на роботу 20 осіб. Перший внесок для чинного бізнесу – 20%, для новоствореного – 30%. Максимальна сума кредиту не може перевищувати 200 тисяч євро (в еквіваленті) за три роки. Термін фінансування – два роки на поповнення оборотних коштів, п'ять років – на інвестиційні цілі.

Другий напрямок – антикризові заходи. Під нього підпадає бізнес, який потребує підтримки ліквідності та поповнення оборотних коштів, а також рефінансування «старих» кредитів. У даному випадку за рахунок коштів держбюджету відбувається компенсація відсоткової ставки до 3% річних. Знову ж таки, максимальна сума

кредиту не може перевищувати еквівалент 200 тис євро за три роки. Антикризовий пакет підтримки впроваджено на час карантину і діятиме ще протягом 90 днів після його скасування.

Третій напрямок – кредитні гарантії. Вони надаються лише в сукупності з програмою компенсації кредитних ставок мікро- та малому бізнесу, який не має достатнього забезпечення за кредитом, або має підвищені кредитні ризики. Гарантії покривають 50–80% кредиту, а ставка у розмірі 0,5% річних нараховується на суму заборгованості. Основні вимоги до позичальників у рамках програми: річний дохід – не більше ніж еквівалент 10 млн євро, кінцеві бенефіціари – резиденти України, прибуткова діяльність хоча б протягом одного року з двох останніх звітних років та наявність бізнес-плану.

Для інвестиційних кредитів та на рефінансування боргів граничний термін кредитування – п'ять років, і три роки – для кредитів на поповнення оборотних коштів. При оформленні інвестиційного кредиту необхідно взяти участь власними коштами. Аванс для чинного бізнесу – 10%, для створеного вперше – 15%. До грудня 2020 р. перший внесок становив 20% та 30% відповідно [1].

За час дії воєнного стану в Україні у рамках аналізованої програми укладено понад 18 тис кредитних договорів на загальну суму 76,15 млрд грн, з яких: 38,85 млрд грн передбачено на антивоєнні цілі; 25,74 млрд грн – на кредити для сільгосптоваровиробників; 6,34 млрд грн – антикризові кредити; 4,38 млрд грн – рефінансування попередньо отриманих кредитів; 0,82 млрд грн – на інвестиційні цілі [2].

Сільськогосподарська галузь кредитується банками найбільш охоче. Понад 60% усіх виданих кредитів у рамках програми 5-7-9% отримали саме аграрії. За станом на листопад 2022 р. найчастіше кредитуються підприємства, що працюють у сфері сільського господарства (52%), торгівлі та виробництва (24%), промислової переробки (14%). Участь у програмі беруть 44 банки, найбільшу кількість кредитів видали Приватбанк (20,6 тис), Ощадбанк (7,2 тис) та Райффайзен банк Аваль (4,5 тис) [3].

Превалювання аграрного сектору у структурі видачі кредитів за програмою 5–7–9% пояснюється фінансовою стійкістю та незакредитованістю сільгосппідприємств, що виявилось ще під час кризи 2014-2015 років. Тому прагнення банків поглиблювати роботу з МСБ в агросекторі цілком зрозуміло, що й позначається на високій частці саме агрокредитів у рамках вказаної програми.

Наведені дані щодо напрямів кредитування сільгосптоваровиробників показало, що зростання використання кредиту дозволило збільшити продуктивність праці і тим самим відбувається зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, покращується фінансовий стан сільгосппідприємств, підвищується їхня конкурентоспроможність порівняно з іншими галузями. Це, у свою чергу, збільшує можливості сільгосптоваровиробників залучати кредитні ресурси для поточної та інвестиційної діяльності.

Таким чином, особливості ведення сільського господарства в повоєнних умовах призводять до того, що кредитування сільськогосподарських підприємств в основному без прямої підтримки держави неможливе.

Інтенсивне зростання кредитування сільськогосподарських підприємств, яке спостерігалось останніми роками, забезпечувалося дуже вузькою групою банків [4].

Однак реальність така, що лівова частка чинних в Україні ФОПів та малих підприємств або не є самостійними бізнесами (використовуються для оптимізації оподаткування в рамках більших бізнес-структур), або мають складнощі з діловою репутацією (непрозоре ведення бізнесу, проблеми з кредитами в минулому). Ці фактори нерідко є причинами відмов діючим бізнесам з боку банків при кредитуванні в рамках зазначеної програми. Відповідно, якщо компанія отримала відмову, при цьому не будучи складовою великого бізнесу, причина має бути в іншому. Згідно з останньою статистикою, 65% усіх відмов обґрунтовуються тими чи іншими проблемами з діловою репутацією підприємства (не погашено попередні заборгованості, поганий фінансовий стан). Ще близько третини випадків відмов пов'язані з недотриманням заявником тих чи інших формальних вимог програми (перевищення допустимого ліміту). Однак ще у 9% випадків проблеми у компаній виникають через не реалістичність бізнес-плану – чи не головного документа, який банк вимагає для кредиту.

Список використаних джерел:

1. Де шукати доступні кредити для бізнесу: Що пропонують банки. 2021. URL: <https://dengi.ua/magazine/bez-mvf/3029442-gde-iskat-dostupnye-kredity-dlya-biznesa-cto-predlagayut-banki>
2. Стало відомо, скільки бізнес отримав за програмою «Доступні кредити 5-7-9%». 2023. URL: <https://hvylya.net/uk/news/265261-stalo-izvestno-skolko-biznes-poluchil-po-programme-dostupnye-kredity-5-7-9>
3. Де малому та середньому бізнесу знайти гроші в умовах війни. 2022. URL: <https://thepage.ua/economy/gde-malomu-i-srednemu-biznesu-najti-dengi>
4. Що слід знати бізнесу, зацікавленому в державній програмі «Доступні кредити 5-7-9%». 2022. URL: <https://pravdop.com.ua/publications/praktiki-kompanii/cto-sleduet-znat-biznesu-zainteresovannomu-v-gosudarstvennoy-programme-dostupnye-kredity-5-7-9-05-2022-140/>